

Голові спеціалізованої вченої ради ДФ 20 051.086
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника,
доктору політичних наук, професору,
завідувачу кафедри політології
Климончуку Василю Йосифовичу
(76018, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57)

В І Д Г У К

**офіційного опонента, кандидата політичних наук, доцента,
професора кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики,
ректора Маріупольського державного університету
Трофименка Миколи Валерійовича на дисертацію Сегеди Ольги Олегівни
«Роль публічної дипломатії у розвитку двосторонніх відносин України з
Катаром, Кувейтом та Об'єднаними Арабськими Еміратами», подану на
здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 052
«Політологія» (галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»)**

Актуальність теми дослідження. Тема дисертаційної роботи О. О. Сегеди є вельми актуальною, оскільки в сучасних умовах публічна дипломатія забезпечує не тільки позитивне сприйняття Української держави світовою спільнотою, а й сприяє її консолідації у протидії реваншистським планам російського агресора, який застосовує різні маніпулятивні механізми проведення спеціальних інформаційно-пропагандистських операцій з поширенням дезінформації, фейків та деструктивних наративів. Крім того, публічна дипломатія надає владним структурам певний комплект інструментів задля зменшення зовнішнього негативного впливу на суспільну свідомість і поведінку громадян України. Загалом реалізація публічної дипломатії забезпечує не тільки позитивне сприйняття Української держави іншими державами світу, а й сприяє підтримці світовою спільнотою українського національного опору російській агресії, внутрішнього та зовнішньополітичного курсу України, відіграє важливу роль у забезпеченні національної (зокрема репутаційної) безпеки. Погоджуємося з думкою автора дисертації про те, що донесення до світової громадськості сучасного перебігу подій в Україні є на сьогодні одним з основних завдань стратегічних комунікацій України, діяльності її дипломатичного корпусу. Передусім це стосується арабських країн Близького Сходу та Північної Африки, які мають потужні паливно-

енергетичні та значні фінансові ресурси, утворюють ринок великої ємності для української сільськогосподарської, харчової, промислової та високотехнологічної продукції, а також для надання туристичних, медичних та інших послуг. До того ж, як слушно відзначається в дисертації, більшість арабських країн Перської затоки залишаються потенційними інвесторами в українську економіку, що актуалізує завдання активізації української публічної дипломатії у цьому субрегіоні, зокрема завдання поглиблення двосторонньої співпраці з Катаром, Кувейтом та ОАЕ з метою залучення їх економічного потенціалу на потреби відновлення України за наслідками війни (с. 19 дисертації).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Спрямованість науково-дослідницького підходу автора дисертації до визначення ролі та у доведенні значущості публічної дипломатії в оптимізації двосторонніх відносин України із зазначеними країнами субрегіону в умовах протидії зовнішнім загрозам національному суверенітету та територіальній цілісності обумовили структуру та логіку викладу в тексті дисертації наукових положень, висновків і рекомендацій, які відповідають меті дослідження, конкретизованій у дослідницьких завданнях. Так, логіка аналізу досліджуваної проблеми простежується в послідовному й методологічно забезпеченому аналізі еволюції зарубіжних і вітчизняних наукових поглядів на змістовно-сутнісні характеристики поняття «публічна дипломатія», творчому осмисленні як позитивних, так і проблемних аспектів впровадження сучасних практик української публічної дипломатії в Катарі, Кувейті та ОАЕ. Слід також додати, що дослідження підпорядковане визначенню найбільш дієвих механізмів оптимізації української зовнішньої політики у зазначених арабських країнах на напрямі публічної дипломатії, пошуку шляхів посилення синергії державних і недержавних акторів (інституцій), причетних до розроблення та реалізації заходів з публічної дипломатії в субрегіоні Перської затоки.

Важливо відзначити, що концептуальні тези та твердження автора дисертації у поєднанні з іншими її структурними компонентами мають необхідне методологічне підґрунтя із застосуванням інструментарію системного, структурно-функціонального, інституціонального, синергетичного науково-дослідницьких

підходів. Зокрема застосування інструментарію історико-порівняльного підходу обумовило проведення ґрунтовного історико-політологічного аналізу становлення публічної дипломатії в Україні, Катарі, Кувейті та ОАЕ. Погоджуємося з висновком дисертаційної роботи, що саме «порівняльний метод виявився чи не ключовим інструментом для виокремлення спільного й відмінного в практиці публічної дипломатії різних суб'єктів її здійснення: України, Катару, Кувейту та ОАЕ» (с. 51). Своєю чергою, належної обґрунтованості висновкам і рекомендаціям за результатами проведеного дослідження надають основні положення, чітко й коректно означені тематичні структурні компоненти дисертації, що базуються на опрацюванні широкого масиву зарубіжних джерел, якими дотеперішнього часу не оперували у своїх наукових розробках представники української науково-експертної спільноти.

У вищезазначеному контексті також слід відзначити подання в дисертації авторського бачення змістовно-сутнісних складових поняття «публічна дипломатія», яке базується на поєднанні системного, структурно-функціонального та синергетичного методів дослідження, що надало додаткової аргументації висновкам автора дисертації щодо функціонального призначення публічної дипломатії як однієї з найважливіших складових стратегічних комунікацій держави та політики «м'якої сили».

Погоджуємося з твердженням О. О. Сегеди щодо можливої трансформації очікувально-нейтральної позиції арабських держав Перської затоки з акцентом на наступному її припущенні: чим довше агресор вчинятиме воєнні злочини та злочини проти людяності в Україні, тим гостріше постане необхідність артикулювати однозначну позицію щодо зовнішньої агресії проти України; з кожним днем воєнного протистояння зберігати умовний нейтралітет зазначеними країнами ставатиме дедалі складніше. До того ж, на чому зроблено наголос далі по тексту дисертації, підтримка України з боку США, ЄС та держав «Великої сімки» (G7) все ж порушуватиме нейтралітет арабських держав Перської затоки на користь України (с. 54–55).

Наукова новизна та достовірність одержаних результатів, що виносяться на захист. Наукова новизна дисертації О. О. Сегеди обумовлена чітко

окресленими дослідницькими завданнями та практичними результатами проведеного історико-політологічного аналізу становлення та сучасного стану розвитку публічної дипломатії за часи незалежності України крізь призму розвитку двосторонніх відносин з країнами Перської затоки (на прикладі Катару, Кувейту та ОАЕ). Отриманий досвід реалізації публічно-дипломатичного вектору зовнішньої політики України дав змогу комплексно проаналізувати генезу та сучасні практики публічної дипломатії України, з одного боку, та Катару, Кувейту й ОАЕ, з іншого. При цьому, на відміну від попередніх наукових розробок з досліджуваної проблематики, в дисертації ґрунтовно проаналізована реалізація зазначеними країнами політики публічної дипломатії, починаючи з 2015–2017 рр., на які припадає її активна фаза розвитку (с. 228), зумовлена процесами інституалізації та концептуалізації публічної дипломатії на загальному тлі посилення геополітичного протистояння у субрегіоні, російської збройної агресії проти України.

Важливим елементом наукової новизни дисертації є наведений у дисертації системний і порівняльний аналіз здійснення публічної дипломатії України в Катарі, Кувейті та ОАЕ за культурним, економічним, цифровим та ін. напрямками, що надало необхідних підстав автору дисертації для висновку про існування низки перешкод у досягненні цілей Стратегії публічної дипломатії МЗС України, невідповідність окресленого в Стратегії її змістовно-цільового спрямування наявним фінансовим і кадровим ресурсам.

До вищезазначеного вважаємо за необхідне додати, що наукову новизну дисертації визначає взаємопов'язаність формування та реалізації політики публічної дипломатії України з реалізацією інших напрямів зовнішньої політики, забезпеченням національної безпеки України в умовах російської збройної агресії, яка розпочалася у лютому 2014 р., тим більше – в умовах російського повномасштабного вторгнення на територію України в лютому 2022 р., що певним чином скорегувало змістовно-структурне спрямування наукових розробок, присвячених явищу публічної дипломатії.

Констатуємо, що до аналізу сучасних практик української публічної дипломатії в країнах Перської затоки, тим більше – публічної дипломатії Катару, Кувейту та ОАЕ залучено досить обмежене коло українських учених, у дисертації

не тільки вперше системно проаналізовано відповідну різноаспектну проблематику, але й, що можна вважати важливим елементом наукової новизни, окреслено перспективні напрями подальших досліджень сучасних практик застосування Україною різних інструментів публічної дипломатії в реалізації її зовнішньої політики, зокрема в контексті поглиблення двосторонніх відносин України з країнами Перської затоки в умовах здійснення національного опору зовнішньому агресору, що підсилює значущість наукових розробок, присвячених гуманітарній складовій публічної дипломатії країн Перської затоки. При цьому важливо зазначити, що особливої значущості набуває отримання гуманітарної (благодійної) допомоги, реалізації за фінансової (грантової) підтримки країн Перської затоки гуманітарних проєктів з відбудови України за наслідками російсько-української війни.

Щодо достовірності результатів дослідження, то така обов'язкова умова до дисертаційних досліджень забезпечена застосуванням автором дисертації низки методологічних підходів і методів політологічного дослідження, що обумовило новизну висновків і рекомендацій, дозволило визначити оптимальні шляхи їх практичної реалізації. На основі поєднання системного, структурно-функціонального та синергетичного методів у дисертаційній роботі подано авторське бачення змістовно-сутнісних характеристик поняття «публічна дипломатія» – однієї зі складових стратегічних комунікацій держави та політики «м'якої сили». При цьому акцентується увага на тому, що публічна дипломатія являє собою систему різнорівневих комунікацій національної держави з громадськістю інших держав світу, побудованої на цифрових інноваціях та синергії державних і недержавних акторів, націленої на отримання зовнішньої підтримки.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що його основні положення та висновки можуть бути використані як у науково-дослідницькій роботі представників науково-експертного середовища, так і при розробці навчальних курсів та посібників з близькосхідного вектору зовнішньої політики України. Також результати дисертаційної роботи можуть бути корисними при підготовці українських дипломатів перед довгостроковими відрядженнями до країн Перської затоки, у першу чергу до Катару, Кувейту та ОАЕ. Концептуальні

тези та висновки дисертації сприятимуть розробці субрегіональної стратегії публічної дипломатії України в країнах Ради співробітництва арабських держав Перської затоки.

Загальна оцінка змісту дисертаційної роботи. Ознайомлення з текстом дисертації Ольги Олегівни Сегеди дає підстави стверджувати, що поданий до захисту кваліфікаційний науковий доробок відповідає встановленим офіційним вимогам щодо його змісту, наукового стилю викладу опрацьованих матеріалів та їхнього оформлення. Подання в рукописі дисертації результатів опрацювання широкого масиву джерел з досліджуваної проблематики супроводжується доказовістю наукових положень, висновків і рекомендацій. Зміст дисертації відповідає меті та завданням наукового дослідження, а наявність одержаних наукових результатів дає підстави стверджувати, що вона є завершеною та самостійно виконаною науково-дослідницькою роботою.

Отже, логіка викладу авторської позиції за результатами дослідження впливу публічної дипломатії на розвиток двосторонніх відносин між Україною та вищезазначеними країнами Перської затоки супроводжується послідовністю викладу дисертанткою своїх міркувань відповідно до предмету дослідження, що характеризує структуру та змістовне навантаження дисертаційної роботи. Відтак, *перший розділ* дисертації присвячений теоретико-методологічним засадам дослідження феномена публічної дипломатії; *другий розділ* – характеристиці сучасних пріоритетних напрямів як української публічної дипломатії в країнах Перської затоки (на прикладі Катару, Кувейту та ОАЕ), так і реалізації відповідної політики зазначеними арабськими країнами стосовно України; *третій розділ* – визначенню (з урахуванням реалій сьогодення) та обґрунтуванню оптимальних шляхів оптимізації української публічної дипломатії в Катарі, Кувейті та ОАЕ. Узагальнені висновки за результатами опрацювання досліджуваної проблеми відповідають меті дослідження, дослідницьким завданням.

Дотримання вимог академічної доброчесності. У дисертаційному дослідженні не виявлено ознак академічного плагіату, фальсифікацій чи інших порушень академічної доброчесності, що могли б поставити під сумнів самостійний і науково-творчий характер поданої до захисту дисертаційної роботи.

При використанні результатів (тверджень, висновків) наукових доробків інших дослідників у дисертаційній роботі наведено всі необхідні посилання на відповідні джерела інформації.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційного дослідження.

Позитивно оцінюючи основні положення і висновки дисертаційного дослідження О. О. Сегеди, вважаємо за необхідне висловити щодо деяких з них певні зауваження, що мають рекомендаційний характер.

По-перше, характеризуючи теоретико-методологічні основи дослідження феномена публічної дипломатії, автор дисертації по суті сфокусувала увагу на еволюції наукових поглядів щодо змістовно-структурного навантаження концепту публічної дипломатії, а також на методології як сукупності методів (підходів) її дослідження, побіжно – на концепції «м'якої сили». Як зазначено в тексті дисертації, теоретико-методологічною основою дослідження публічної дипломатії є інституціоналізм та неінституціоналізм, системний та структурно-функціональний підходи (с. 47). Водночас основні положення першого розділу, що базуються на публікаціях зарубіжних дослідників цієї проблематики (Б. Грегори, Е. Галліон, Дж. Най та ін.), подані у дисертації поза контекстом теорій міжнародних теорій, зокрема постліберальних, теорії конструктивізму, які почасти спираються на політичні ідеї зазначених зарубіжних науковців. Вважаємо, що більшої обґрунтованості основним положенням дисертації надало б опрацювання її автором (у контексті досліджуваної проблеми) праць представників теорії комунікативної дії, зокрема теоретико-концептуальних засад комунікативної моделі, запропонованої Юр. Габермасом.

По-друге, за своїм змістовним навантаженням у підрозділі 1.2 поданий не стільки історико-порівняльний аналіз становлення публічної дипломатії в Україні, Катарі, Кувейті та ОАЕ, скільки аналіз процесів інституційного становлення публічної дипломатії у кожній із зазначених країн. Стосовно України цей процес проаналізовано в контексті формування необхідного політико-правового поля для реалізації української публічної політики на державному та недержавному рівнях. Водночас у поданому в підрозділі 1.2 аналізі процесу інституційного становлення української публічної дипломатії здебільшого акцентовано увагу на доктринально-

стратегічній складовій забезпечення цього процесу, що передбачає прийняття та реалізацію відповідного різновиду державно-управлінських рішень, й менше уваги приділено взаємопов'язаності цих рішень з функціонально-управлінськими аспектами забезпечення української публічної дипломатії в умовах протидії зовнішній агресії, у контексті відновлення України за наслідками війни.

Окрім зазначеного вище, подані в дисертації основні положення та висновки набули б більш змістовного характеру й практичної значущості за умови інтегрування в аналіз досліджуваної проблеми успішного американського, британського та французького досвіду функціонально-управлінського забезпечення публічної дипломатії, що сприяло б більш ретельному опрацюванню автором дисертації проблеми оптимізації публічної дипломатії України в країнах Перської затоки.

По-третє, на основі попереднього зауваження й виходячи з цитування автором дисертації міркувань дослідників української публічної дипломатії щодо доцільності створення (визначення) спеціальної структури з координації діяльності суб'єктів публічної політики в Україні, необхідності запровадження державного механізму координації діяльності суб'єктів української публічної політики маємо констатувати відсутність у зазначених наукових розробках достатньої аргументації з цього питання. У дисертації також наголошується на тому, що «за відсутності спеціальної координаційної структури з відповідними кураторськими повноваженнями розрізнені суб'єкти публічної дипломатії України не захищені від помилок...» (с. 64); «втілення зовнішньополітичних та зовнішньоекономічних цілей в життя неодмінно пов'язане з... налагодженістю й гнучкістю координаційних процесів» (с. 125). При цьому акцент зроблено на тому, що в Стратегії публічної дипломатії на 2021–2025 роки публічна дипломатія розглядається як «невід'ємна частина стратегічних комунікацій України, які передбачають скоординоване... використання комунікативних можливостей держави... для просування її цілей у світі» (с. 65). Проте, далі по тексті дисертації наголошується на необхідності усунення штучно створених бюрократичних перешкод в системі публічної дипломатії України, які блокують її розвиток (с. 204). На нашу думку, знаходження оптимального варіанту розв'язання цього питання

безпосередньо залежить від врахування низки чинників, визначених за часовим критерієм, та зовнішніх чинників, обумовлених російською збройною агресією проти України, домінантним спрямуванням усіх ресурсів держави (державного бюджету) на потреби протидії зовнішньої агресії та відновлення України за наслідками війни, що унеможлиблює діяльність за «старим» принципом, суть якого полягає у вирішенні конкретної проблеми шляхом створення спеціальної організаційно-управлінської структури.

По-четверте, у дисертації акцентується увага на тому, що «на міжнародному рівні політична підтримка України з боку Катару, Кувейту та частково ОАЕ є задовільною, до того ж має потенціал до зміцнення» (с. 109); «Кувейт (так само, як і Катар з ОАЕ) обрав роль гуманітарного спонсора у національно-визвольній війні України» (с. 117). Таке твердження дисертантки потребує додаткового пояснення, адже далі по тексті дисертації стверджується, що «публічна комунікація Катару, Кувейту та ОАЕ щодо російсько-української війни вказує на прагнення віддалитися від сторін міжнародного конфлікту» (с. 110). Якщо такі твердження продиктовані дуальністю позицій Катару, Кувейту та ОАЕ щодо російської агресії (яка проявляється у різних комунікативних підходах на рівні міжнародних організацій (напр., ООН) та для внутрішніх аудиторій цих країн), то логічним кроком вбачається постановка проблеми про реформатування напрямів української публічної дипломатії у зазначених та інших країнах Перської затоки, що передбачає надання пріоритетності гуманітарній дипломатії, активізацію зусиль державних і недержавних суб'єктів публічної дипломатії, спрямованих на отримання фінансової допомоги (грантів) від країн Перської затоки на реалізацію проектів з відбудови України за наслідками російської воєнної агресії. Відтак, більшої конкретизації потребує твердження дисертантки щодо підвищення «ефективності української дипломатії в субрегіоні Перської затоки, метою якої є залучення військової, фінансової, гуманітарної та санкційної підтримки з боку арабських партнерів» (с. 117–118).

П'яте зауваження (точніше сказати – побажання) стосується того, що дослідження різних складових української публічної дипломатії у зазначених державах Перської затоки варто було б доповнити описом успішно реалізованих

проектів української публічної дипломатії в Кувейті, що знайшло своє відображення в брошурі «Україна в Кувейті: найвидатніші проекти Посольства у 2019–2023 роках», оприлюдненої на офіційному веб-сайті Посольства України в Державі Кувейт.

Зазначені вище пропозиції та міркування стосовно дискусійних положень дисертаційного дослідження не зменшують повноти обґрунтування його основних положень і висновків, загалом не впливають на якісний рівень поданої до захисту дисертації.

Загальний висновок. Дисертаційне дослідження на тему «Роль публічної дипломатії у розвитку двосторонніх відносин України з Катаром, Кувейтом та Об'єднаними Арабськими Еміратами» є самостійним, завершеним науковим дослідженням, відповідає всім встановленим офіційним вимогам до такого різновиду наукових робіт, зокрема вимогам пунктів 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р., тому автор дисертаційного дослідження Сегеда Ольга Олегівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 «Політологія» (галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»).

Офіційний опонент:

**Ректор Маріупольського державного університету,
професор кафедри міжнародних відносин
та зовнішньої політики,
кандидат політичних наук, доцент**

Трофименко М. В.

Особистий підпис	<i>М.В. Трофименко</i>
Ректора	<i>М.В. Трофименко</i>
засвідчую	
Начальник загального відділу	<i>Оксана СТЕТОВИЧ</i>